

„Nagyapátok” Győrben, a kommün idején

Sok lesz a „talán” ebben a történetben, amelyik arról szól, hogyan kerestette a vörös Kun Béla *ibi-ubi* távirattal „Nagyapátokat”, s hogyan raboskodott aztán Takách Béla volt-százados úr Győrben a kommün idején.

– Nagyapátok akkor ippeg... – így kezdődtek a történetek, amelyeket Kicsi nagyanyánk a szürke ötvenes évek megszínésítésére, a komor hatvanas évek elejének egy-egy félórányi megvidámítására nekünk, nyolc-, tíz-, tizenkét éves unokáinak mesélgetett az asztal fölött, amelyen ormótlan gombolyagokban álltak a följeftett kötött holmik újratekereselt, öklömnyi méretük ellenére is könnyű gombócai. A háborúban először német, aztán meg persze ruszki szuronyokkal és „bajonétekkel” össze-vissza karistolta nagy ebédlőasztal a hatalmas, de a háborús belövéseket még ki nem hevert harmadik emeleti, pesti saroklakásban állt, s hacsak ritka látogató nem érkezett, négyen ültünk körülötte: Kicsink, a nálam csak pár hónappal idősebb ikerlányok, meg én. Lassan haladt, pedig ravaszkodtunk ebben a rabszolgamunkában, amit nyugdíj-kiegészítésül vállalt Kicsi nagyanyánk, mert hogy nagyapánk akkor már több mint harminc éve csak a róla szóló mesékben élt, bár ezekben aztán, Kicsink mesélő kedvének köszönhetően, egyre hatalmasabban és egyre elpusztíthatatlanabban. Egyre nagyobb papírgalacsinokat tettünk a följeftett pamutfonalból készülő gombóc közepére: én, leleményes kis bedolgozó, egyszer még azt is kieszeltem, hogy kavicsot teszek a gombóc közepébe, mert súlyra veték át tőlünk a munkát. Szóval fejtettük a rossz pulóvereket, mellényeket, sálakat, néha bűdös harisnyákat is, aztán az egyforma színű fonalakat egymás végébe csomózva, akkurátus gombócokat készítettünk belőlük. Közben pedig Kicsink szóval tartott bennünket.

– Az *ibi-ubi* távirat, tudjátok, olyan üzenet volt, amelyet ismeretlen tartózkodási helyű, fontos embereknek címezve szerteküldtek az ország összes postahivatalába. Nagyapátoknak persze nem akaródzott bevonulni a vörösbe. Hétszer sebesült a háborúban, elege lett a hadakozásból. Meg hát ugye megvolt már a kicsi Béla, ollan két éves lehetett, én meg már megint várandós voltam, éppen Zsuzsival, a te anyukáddal, Bandikám, mikor mondták, hogy a kőszegi postára is gyűtt egy ilyen távirat Nagyapátoknak. Mondták neki, hogy gyűtt, de ő nem ment érte. Egyik nap aztán be kellett mennie Szombathelre, én meg csak vártam, de Nagyapátok nem gyűtt haza. Helyette másnap vagy harmadnap Miklós bácsi érkezett Szombathelről lélekszakadva: – Elvitték a Bélát a vörösök.

– Dejszen a Bélát tíz ember se viszi el, ha ő nem akar menni – tiltakoztam én –, tehát nyilván akart, avagy hát beletörődött, hogy mennie kell a vörösökkel. Talán pont annak a Böhm hadügyminiszternek a berukkoló parancsával, aki pedig az előző év novemberében még azt ordította, hogy „Katonát pedig nem akarok látni”. Vagy ez még a Linder Béla vót?, egyik vörös hadügyminiszter

ugyanolyan marha vót, mint a másik... Pedig talán volt valami a dologban, hisz '19 nyarára már jöttek a románok a Tiszáig, a „csehek” egészen Miskolc alá. A szerbek már Baján meg Pécsen voltak, szinte csak mifelénk, a Nyugat-Dunántúlon volt aránylag nyugalom, és Kőszegen, ahol akkoriban éltünk, már éppen kezdett beindulni Nagyapátok fuvarozó vállalkozása.

– Akkor már ippeg két éves volt szegény kicsi Bélánk – mesélte tovább nagyanyánk, aki ezt az első, és egyetlen fiúgyermekét mindig így, „szegény kicsi Bélánk”-ként emlegette, mert szegény kicsi Bélánk nem sokkal „Nagyapátok” halálát követően fiatalon meghalt agyhártyagyulladásban. – Azt tudtam, hogy ha már Galíciát, a Kárpátokat és a Doberdót, a muszkát és a taljánt hét sebesüléssel ugyan, de valahogy túlélte, Nagyapátoknak meg se kottyán egy kis börtön; a cellák legalább nem áznak be, mint azok a rosseb dekkungok, amikben a frontokon biztos sokat didergett szegény... Hacsak meg nem üti a guta a méregtű meg a tétlenségű abba a fránya győri börtönbe!

– Még ha legalább otthon, Náraiban, vagy bent Szombathelen lehettem vóna! De már akkor jó ideje Kőszegen vótunk, és én meg ott maradtam egymagamban a kis Bélával, hasamba a Zsuzsival, azzal a sok lóvaa meg az egyetlenegy Jóska legénnyel. Mert tudjátok, Nagyapátok abba a makacs fejibe vette, hogy ő ugyan többet már nem katonáskodik. Ahogy meglett a béke, kieszelte, hogy ő bizony megveszi, meggyógyítja, megerősíti a különben már vágóhidra szánt, kincstári takarmány szűkében csontig soványodott katonalovakat, és fuvarozási vállalkozásba fog velük. Volt ekkis tőkénk, no nem sok, de lássatok csudát, Nagyapátok leszerelésekor, mikor már '18 őszén kezdett semmit se érni a papírkorona, ők, az ezrede megmaradt tisztjei, még valahonnan, tán az áldott jó Károly király utolsó jótéteményeként, arany tizkoronásokban kapták meg az obsitot.

– Na, tudjátok – mesélte talán tovább Kicsi nagyanyánk a szaporodó gombolyagok közé könyökölve –, ha Nagyapátokat Győrbe vitték, legalább ott volt neki a Gizi húga, hogy meglátogassa. No, meg a Gizi férje, az éllemez Rezső, a patikus, akiről tudtuk, hogy neki a vörösök békibe hagyták, nem „kommunizálták el”, ahogy akkoriban mondták, a gyógyszerárát, mert az ő hátsó raktárában megmaradt benzinből tankolták azokat a pöfögő masinákat, amiken a vörös kommisszárok meg a Lenin-fiúk furikáztak. Bizony jobb lett vóna, ha a lovak is beérték vóna bezinnel, hisz benzin talán volt a kőszegi patikában is, mert tél végére széna nem vót, zab nem vót, szegény Józsi legény gesztenyévee próbálta etetni őket. Mer' hát gesztenye éppenséggel elég vót arrafelé...

Mivel talán ezt a kis irományt is el fogom küldeni az annak idején ugyanannál az összekaristolta asztalnál velem együtt kötött holmikát bontogató, majd gombolyagokat gyártó ikerlányoknak, akik hál'Isten aránylag jó

egészségben vészelték át az elmúlt évtizedeket, ám mindig csodálkozva kérdezik, hogy az ördögbe emlékszem én olyasmikre lassan ötven-hatvan év távolából, amiket Kicsi nagyanyánk mesélt? Hisz szerintük talán soha el se hangzottak ezek a történetek. El-eltűnődöm, hogyan is lehetséges, hogy az én emlékezetem asztalára mégis, mint annak idején rossz zsákokból a fölfejtendő sok ócska pulóver; valahogy idehuppannak? Az emlékezet működéséről sokan elmélkedtek már előttem is. Legbölcsebben, s legelragadtatottabban talán Vallomásaiban Szt. Ágoston, aki ezt írta: „Nagy tehetség az emlékezet, Uram. Ismeretlen, ijesztő rejtély, feneketlen örvénye temérdek. (...) S mind-ezen keresztül-kasul járok, repülök; leszálok, amennyire csak tudok, a mélységekbe és sehol nem látok határt! Ilyen szörnyű nagy erő az emlékezet, ilyen nagy életerő van a halandó életű emberben!”

Talán ez a nagy életerejű emlékezet az, ami, mint valami kéretlen bedolgozó-anyagellátó, élénk borítja a német és orosz bajonéttal összekaristoló hatalmas asztalra a színes emlékfoslányokat, amelyekből aztán szerencsés esetben valamit gombolyít az íróféle... Mindenre emlékszem, lányok, és ha Kicsink elhangzott meséinek szavaira talán nem is, arra azért biztos emlékeztek Ti is, hogy gyakran érkeztek Győrből Kicsinknek címzett levelek Gizi nénitől. „Özv. Takách Béláné úrasszonynak”, így voltak ezek címezve, gyöngybetűkkel, feladóként pedig, a hátlapon: özv. Mohilla Rezsóné, Győr, Rónay Jácint u. 2/A. Hogy tobzódtak ezek az öregasszonyok az özvegy-ségükben, meg mellesleg az úrasszony-voltukban is, szegények!

Ha nem emlékeztek, lányok, és nem is hinnétek nekem, sőt szégyenszemre Szt. Ágostonnak sem, nézzétek meg a Google-térképeken: ma is van Győrben patika ebben az utcában, ha kissé távolabb is a hídtól, és a páratlan oldalon. Megvan a börtön is, újabban „Jókai-szállónak” hívják, mert a Jókai utcában áll. Elég ronda épület, nem messze a vasútállomástól. De ha még ennek se hisztek, nem emlékeztek-e arra, hogy ha Gizi néni nem is, de a fia, a jóképű, magas, fekete fiatalember, ifj. Mohilla Rezső gyakran jött látogatóba Kicsi nagyanyánkhöz? Egy másik Internetes csodának, a Facebooknak köszönhetően azt is kiderítettem, hogy nemcsak ez az ifjabb, hanem egy legifjabb Mohilla Rezső is létezik, igaz, immár nem Győrben, hanem Veszprémben. Harmadik pontos másolata annak

a Mohilla Rezső patikusnak, akivel „Nagyapátok” a tisztí becsületszóra alapozott laza fogsága idején délelőttönként a patikájában kvaterkázott.

– Jó napot, volt-százados úr! – köszöntötte talán a belépőt Rezső bácsi a patika pultja mögül. Sokat tréfálkoztak keserűen ezen a lefokozáson, hisz ugye a vörösök egy idő után eltörölték, bár később mintha mégis visszaadták volna a tisztí rangokat. Elképzelem nagyapámat, nyár volt, amint a kifakult nyári egyenruha gallérján – hisz csak nem rabruhában sétált át nap mint nap a börtönből a révfalusi patikába –, szóval a kifakult galléron árulkodóan sötétlik a lefejtett három hatágú századosi csillag hült helye.

– Jó napot, amper-főhadnagy! – feleli nagyapám. Hisz Rezső bácsi ebben a rangban szolgált a háborúban, ők meg ismerték a villamosságot. Fékezem a szellemeskedést. Egyszer Márainál olvastam, hogy az embernek ezer ötlete van, de nem kell mindet föltétlenül elsütögetni, no ezt az egyet mégis: sejtem, hogy Böhm hadügyminisztert Ohm miniszter úrként emlegették egymás közt a rangjuk-fosztott hadfiak. – Írt-e már a Mariska valamit a Gizinek? – kérdezte talán azután, mert ha a börtönből, illetve a börtönbe leveleket nem is igen lehetett küldözgetni, hamar rájöttek, hogy a posta még működik, és a sógornők szabadon levelezhettek egymással Győr és Kőszeg között. Tán Mariska, azaz Kicsi nagyanyánk azt is megírta Gizi néninek, hogy haragszik „Nagyapátok”-ra, mert így folytatta, s fejezte be a mesét a nagy négy-szögletes asztalnál:

– Tudjátok, gyerekek, én akkor igen mirges voltam Nagyapátokra. Hiába írta meg közben a Gizi néni, hogy Nagyapátok jól van a győri börtönben, és mivel tisztí becsületszavát adta, hogy takarodóra mindig visszaér, engedélyt kapott a valahunnán korábbról ismert börtönparancsnoktól, hogy a városban töltsen a napokat, én Kőszegen bizony rettenetesen filtem, lehúztam az utcai redőnyt, azt onnan kukucskáltam, meg hallgatóztam kifelé. De aztán *hama* – ez is jellegzetes vazsmegyei szava volt Kicsi nagyanyánknak –, szóval tudjátok gyerekek, hama víge lett a vörösöknek mifelénk, elszaladt a nyár, Zsuzsi megszületett, oszt Nagyapátok is meggyűtt abbú a rosseb győri börtönbü.

Talán meghallom, avagy hát nagyapám meghallja majd Győrben, ahova vitték, a *capistrángot* is, és talán beletörődik ebbe az ideiglenes takarodóba.